

SOCIOLOGIJA ZA ZDRAVSTVENE DELAVCE

Majda Pahor: *Sociologija za zdravstvene delavce*. Univerza v Ljubljani, Visoka šola za zdravstvo, Ljubljana, 1999, 123 strani.

Delo je predvsem učbenik za študente sociologije Visoke šole za zdravstvo in je nastalo na podlagi avtoričinih predavanj socioloških predmetov na tej šoli.

Namen knjige, ki ga avtorica eksplicira v predgovoru, je dvojen. Najprej želi izpostaviti pomen družbenih vplivov na zdravje in bolezen, poleg tega pa tudi omogočiti zdravstvenim delavcem refleksijo njihovega položaja in dejavnosti. V ta namen je pregledala obsežno splošno sociološko in zdravstvenosociološko literaturo. Večina literature je novejša, objavljena v zadnjih petih letih, kar pomeni, da je avtorica seznanjena z aktualnim stanjem v stroki.

Vsebina je razdeljena na tri poglavja. Prvo, z naslovom Sociologija, zdravje in bolezen, prične z opredelitvijo osnovnih pojmov sociologije kot znanosti o družbi in na osnovi dveh večjih slovenskih raziskav predstavi sociologijo »na delu«. Nadaljuje z osvetlitvijo nekaterih teoretičnih pristopov v sociologiji ter njihove uporabnosti pri razlaganju pojavov zdravja in bolezni. Poglavje se zaključuje z opredelitvijo področja, ravni in načinov preučevanja zdravstvene sociologije. Drugo poglavje, Družba in zdravje, kombinira dva pristopa. Najprej pogleda, kako razvojne in strukturne značilnosti družbe vplivajo na distribucijo zdravja in bolezni, nato pa išče družbeo ozadje različnih subjektivnih pojmovanj zdravja. V to poglavje je vključen tudi sociološki pogled na telo, ki je za zdravstveno sociologijo ključnega pomena. Tretje poglavje, Zdravstveno delo, izhaja iz predpostavke, da je večina zdravstvenega dela (dela za vzpostavljanje, ohranjanje in vračanje zdravja) neformalnega in poteka izven zdravstvenih ustanov. Obravnavana je družina kot prostor neformalnega zdravstvenega dela, v nadaljevanju pa avtorica po-

skuša odgovoriti na vprašanja o poklicnem zdravstvenem delu in profesionalizaciji zdravstvenih delavcev, zlasti medicinskih sester.

Težava pri pisanju socioloških tekstov, namenjenih bralcem drugih poklicev, je ravnovesje med korektnim in temeljitim pojasnjevanjem teoretičnih konceptov in pristopov ter njihovo aplikacijo na zadevno področje, pa tudi dovolj natančen, a obenem razumljiv jezik. Zlasti je to pomembno za študente, ki se prvič srečujejo s tem področjem. Avtorici je to v veliki meri uspelo.

Predloženi tekst je prvi učbenik sociologije za študente zdravstva, vendar pa je nastal na osnovi dolgoletnega avtoričinega pedagoškega dela z njimi in živega izkustva, kaj so študenti sprejeli kot pomembno in zanimivo. Obenem vztraja na tem, da je potrebno pogledati »za« tisto, kar izgleda samoumevno in dano. Ohranja in pri bralcih vzpodbuja kritični pristop do pojavov v družbenem okolju in s tem dodaja pomembno dimezijo poklicni socializaciji zdravstvenih delavcev, ki je bila v preteklosti izrazito pozitivistična.

Zanimiv poskus, ki bi se v prihodnosti lahko razvil v samostojen projekt, je povezava med zdravstveno sociologijo in sociologijo telesa, ravno tako pa nadaljnje raziskovanje zdravstvenega dela na osnovi sociološko zastavljenih vprašanj o tem, kaj se dogaja »vmes«, med zdravilcem in zdravljencem na mikro ravni procesa vzpostavljanja zdravja. Poleg vloge medicinskih sester (in deloma zdravnikov) bi mogoče naslednje izdaje učbenika obogatil še sociološki pogled na druge zdravstvene poklice.

Prepričana sem, da bo Sociologija za zdravstvene delavce omogočila bodočim zdravstvenim delavcem, da svoje znanje pomembno obogatijo s sociološkimi spoznanji. Knjiga bo zanimivo branje tudi za že zaposlene zdravstvene delavce, saj se dotika do sedaj v slovenski zdravstveni in sociološki literaturi še nereflektiranih vprašanj.

Prof. dr. Tanja Renner

STANOVANJE IN STANOVANJSKE STISKE: DEJAVNIK ZDRAVJA RANLJIVIH SKUPIN

Recenzija knjige: Mandič S. (ur.). *Pravica do stanovanja: brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin*. Visoka šola za socialno delo, Ljubljana 1999.

Novejša raziskovanja zdravja odstirajo prej nepoznane vidike in dejavnike tega kompleksnega pojma. Razumevanje zdravja kot samo telesnega pojava je večinoma že preseženo, zdravstveni delavci se zavedajo pomena različnih ravni doživljanja in vplivanja na zdravje. To zavedanje pa povečuje potrebo po dodatnem znanju o dejavnikih, za katere vemo, da so pomembni, kot je recimo stanovanje (Nettleton, Burrows, 1998; Smith, 1990).

Pomemben prispevek k temu znanju je knjiga, ki je pred kratkim izšla v založbi Visoke šole za socialno delo Univerze v Ljubljani. Urednica Srna Mandič, raziskovalka stanovanjske problematike in docentka za sociologijo stanovanja na FDV, je zbrala skupino avtoric in avtorjev, ki se ukvarjajo z ranljivimi skupinami in/ali stanovanjskimi tveganji.

Knjiga je razdeljena na dva obsežnejša dela in tretji, krajši, ki ponuja nekatere mednarodne izkušnje. Prvi del obravnava ranljive skupine, njihove stanovanjske stiske in artikuliranje problemov. Avtorica uvodnega poglavja, Srna Mandič, izhaja iz dejstva, da se v osemdesetih in še bolj v devetdesetih letih v vseh razvitih državah povečuje brezdomstvo in število ljudi v stanovanjski stiski. Stanovanjskim tveganjem so najbolj izpostavljene družine z nizkim dohodkom, brezposelni, odvisniki od alkohola in mamil, slabo izobraženi, enorođiteljska gospodinjstva, velike družine, etnične manjšine, zlasti Romi, ljudje s psihosocialnimi prizadetostmi in mladina, ki je ostala brez podpore staršev. Gre predvsem za skupine, ki so slabše opremljene za čedalje ostrejši spopad za delovna mesta in nasploh za socialno vključenost v pomembna družbena razmerja. Posledica tega je, da nimajo glasu pri odločanju o zadevah, ki neposredno vplivajo na njihov položaj, da v družbi »govorijo o njih, ne pa z njimi« (ATD Quart Monde 1996, cit. po Mandič 1999). »Govorijo« pa pravzaprav manj kot v preteklih desetletjih – država se namreč čedalje bolj umika iz oskrbe socialnih storitev. Kaj jo – ali sploh jo kaj nadomešča? Stanovanjska tveganja so v tranzicijskih družbah, kot je naša, močno prisotna. Privatizacija stanovanj, demografski trendi in večanje revščine povzročajo zmanjšano dostopnost do stanovanj, zlasti za ranljive skupine. Vendar pa, ugotavlja Mandičeva, pri nas stanovanjska tveganja ranljivih skupin še niso priznana kot problem, ki bi terjal politične rešitve. Zato je pomembno, da so v knjigi artikulirani stanovanjski problemi treh ranljivih skupin (ki seveda niso edine), in sicer ljudi z dolgotrajnimi duševnimi stiskami, mladih in žensk.

Za zdravstvene delavce je izredno zanimiv prispevek Vita Flakerja, ki govori o stanovanjskih težavah ljudi z dolgotrajnimi duševnimi stiskami. Avtor izhaja iz pregleda klasičnih rešitev, kot so namestitve v bolnišnico ali zavod, v samski dom, v družinsko oskrbo in rejništvo ter v socialno stanovanje. Mnogi pripadniki te skupine rešujejo svoje stanovanjske težave na neformalen način, s priložnostnim prenočevanjem pri znancih, prijateljih ali sorodnikih. Pomankljivosti teh načinov pa bi lahko zmanjšali z uvajanjem inovativnih oblik bivanja, kot so stanovanjske skupine, sprejemališča, podprta stanovanja, specializirana rejništva itd. Po-

drobneje obravnava stanovanjske skupine, ki jih ocenjuje kot ustrežnejše od različnih zavodov. Ugotavlja, da so urejene stanovanjske razmere pogoj duševnega zdravja, večajo človekov družbeni status in pogodbeno moč. Zato predlaga preusmeritev sredstev in aktivnosti na področju varstva ljudi z dolgotrajnimi duševnimi stiskami

i v zagotavljanje podpore stanovanjskim skupinam.

Vesna Leskošek v svojem prispevku izhaja iz stanovanjske situacije mladih v Sloveniji in v svetu, zlasti pa iz problemov, ki jih mladi imajo v zvezi s stanovanjem. So namreč mladi, ki bi radi živeli s svojimi starši, pa zaradi stanovanjskih razmer ne morejo, so pa tudi mladi, ki ne želijo živeti s svojimi starši, pa nimajo stanovanja, in je to lahko začetek začaranega kroga brezdomstva. Avtorica v zaključku poudarja pomen stanovanjskih programov za mlade, ki jih pri nas še ni, prav tako pa niso raziskane situacije, ki mlade potiskajo v brezdomstvo.

Čeprav ženske predstavljajo večino prebivalstva, pa so po količini moči, ki jo posedujejo, obrobna družbena skupina. Ranljive so tudi na področju stanovanj, ugotavlja Darja Zaviršek. Ženske se najpogosteje srečujejo z naslednjimi problemi: doživljanje nasilja v družinskem okolju, skrbstveno delo za otroke in ostarele, nezaposlenost in brezdomstvo, problem prikritega brezdomstva, problem državljanstva, problemi zaradi fizičnih in duševnih prizadetosti in dolgotrajnih duševnih stisk, diskriminacija zaradi etnične porekla in problemi, ki izhajajo iz nujnosti kontinuirane skrbi (str. 112). Avtorica se v zaključku zavzema za demokratizacijo vsakdanjega življenja, to pomeni, zagotavljanje človekovih pravic v tistih dejavnostih, ki to življenje zagotavljajo, od gibanja brez arhitektonskih ovir, do zagotovljene podpore pri samostojnem življenju za bivše uporabnike institucij.

Drugi del knjige ima naslov »Na poti k novim odgovorom« in govori o odgovornosti države (Srna Mandič), oskrbi s socialnimi stanovanji (Barbara Černič Mali), o diverzifikaciji potreb in oblik podpore pri stanovanjski oskrbi (Živa Humer), o vlogi nevladnih organizacij (Jelena Aleksič in Mojca Sušnik) ter o socialnih stanovanjih v Sloveniji (Barbara Černič Mali in Janja Kreitmayer).

Tretji del pa predstavi dva primera iz tujine. Nadja Stone piše o britanskem modelu boja proti brezdomstvu in zagotavljanju cenovno dosegljivih stanovanj, Ole Kirkegaard pa o stanovanjih za socialno izključene, ranljive, brezdomce in revne ljudi na Danskem.

Knjiga je zanimiv prispevek k premalo preučeni problematiki brezdomstva v Sloveniji, s katero se srečujejo tudi zdravstveni delavci, in bo koristno branje tako za zaposlene v institucijah zdravstvenega varstva, na področju duševnega zdravja, kot za zdravstvene delavce na terenu.

Literatura

1. Nettleton S, Burrows R. Mortgage debt, insecure home ownership and health: an exploratory analysis. *Sociology of health and illness* 1998; 20: 5: 731–53.
2. Smith S. Health status and the housing system. *Social Science and Medicine* 1990; 31: 7: 753–62.

dr. Majda Pahor, univ. dipl. soc., viš. pred.

BOG DAJ ZDRAVJE! SLOMŠEK – ZDRAVSTVENI VZGOJITELJ

Dr. Anton Prijatelj: Bog daj zdravje! Slomšek – Zdravstveni vzgojitelj (26. 11. 1800 do 24. 9. 1862). Izdajatelj Ognjišče, Koper 1999, 184 strani. Tisk: Grafika Soča, Nova Gorica.

Ob 200-letnici rojstva Antona Martina Slomška smo bogatejši za zanimivo knjigo avtorja doc. dr. Antona Prijatelja. Poleg številnih člankov v strokovnem časopisju in življenjepisov znamenitih slovenskih, predvsem primorskih zdravnikov je dr. A. Prijatelj napisal niz knjig, vse z zdravstveno vzgojnim povdankom.

Anton Martin Slomšek se je rodil na Slomu pri Ponikvi. Gimnazijo je obiskoval v Celju, bogoslovje v Celovcu ter bil 1824 leta posvečen v duhovnika. 1846 leta je postal celjski opat in bil po dobrem mesecu imenovan za lavantinskega škofa s sedežem v Št. Andražu na Koroškem.

Po dolgotrjnem prizadevanju, per aspera ad astra, je leta 1859 dosegel prestavitev sedeža škofije v Maribor. V mejah škofije so bili zbrani skoraj vsi štajerski Slovenci. Bil je pisec šolskih, zdravstveno vzgojnih knjig – »Blashe ino Neshiza v nedelski sholi. Uzhitelam ino ushenzam sa pokushno spisal A. Slomshek«, 1842. Bil je pesnik in narodni buditelj. Že leta 1926 je tretji Slomškov naslednik, škof Andrej Karlin, začel s škofijskim postopkom za Slomškovo beatifikacijo, ki se je končala leta 1962, ko je mariborski škof Maksimiljan Držečnik odnesel dokumente v Rim. Papež Janez Pavel II je Slomška razglasil 19. septembra 1999 med slovesno mašo za blaženega.

Bil je sodobnik Franceta Prešerna (1800–1849). Krajši čas sta bila sošolca. Znan je Prešernov epigram Devišta tat, ki je meril na Slomškovo knjigo Keršansko devištvo, ki se glasi: »Ker stara para zlomek devištva preveč vzel, je mlajši njega Zlomšek prodajati ga začel.«

Sodeloval je z Matijem Čopom in Francem Miklošičem. Z Ljudevitom Gajem je vzdrževal osebne stike. Enako s Francem Ipavcem.

V njegovem času se je zgodila marčna revolucija, umrl je cesar Napoleon, odkrit je bil telegraf, južna železnica je povezala Dunaj s Trstom, Great Western je v 15 dneh in desetih urah preplul Atlantik, izšel je »Zemljovid slovenskega ozemlja« Petra Kozlerja, Ressel je odkril ladijski vijak.

Slomšek si nima kaj očitati glede svoje zemeljske setve. Slovenski jezik se je ohranil. Izhajati je začel prvi slovenski politični list Slovenija, pa Vedež, Zgodnja Danica, Ljubljanski časnik, Celjske slovenske novine, v Trstu Slavjanski Rodoljub in Jadranski Slavjan, Drobtinice, Kmetijske in rokodelske novice.

V desetih poglavjih avtor niza zanimivosti in prispevke Slomška z zdravstvenega področja, malo pesmi in iskric ter domislic o zdravju in boleznih.

Slomšek je vedno in povsod izkoristil priliko, da je ljudi učil koristnih stvari, predvsem pa svaril pred pitjem žganih pijač: »Zdravje gre po curku navdol, po niti pa gori.«

Uvodu in življenjepisju sledijo Slomšek v svojem času, Zdravstveni nasveti in malo omike, Slomšek in zdravniki, Čujte, čujte, kaj žganje dela; Slomškove pesmi, Iskrice, Slomškova dela in dela o njemu ter Viri.

Najpomembnejše delo je knjiga Blaže in Nežica v nedeljski šoli. Po njej Slomška ocenjujemo kot zdravstvenega vzgojitelja (1842. l.). V knjigi uči branje, pisanje, lepo vedenje, higijeno, skrb za zdravje, pomoč v nezgodah in boleznih, o zdravem načinu življenja in boleznih, pa tudi o prvi pomoči utopljenju – danes bi temu dejali umetno dihanje usta na nos. V knjigi je 52 poglavji: Kaj je storiti, kadar človek zmerzne, kadar ga zaduši?. Sledijo Nauki za domačo snažnost, Kako se za zdravje skerbi, Domača zdravila, Za zobe: »Ložej je zdrave zobe ohraniti, kakor bolne ozdraviti. Ne jij prevrelo, ne pij premerzlo. Ne grizi lešnikov tudi sladkarij se varji. Te zobje bolijo, jemlji vinskega jesika v usta, z žajbejem jih izmivaj. Čebulo na boleč zob je dobro dajati. Piškvav zob daj izdreti, da zdravi od nja ne začne gniti«, Kako pomagati od strele zadetim, Tudi na gobah smert sedi, V Lazah je stekel pes.

V vseh nasvetih o zdravju svetuje, naj ljudje ob hujših boleznih in nesrečah nemudoma pošljejo po »zastopnega« zdravnika. Odločno je odsvetoval zaupanje v mazače in vrače. »Dvoje reči po navadi store, da se prosti ljudje zdravnike k hiši boje, in tako dolgo odlagajo po lečnika poslati, da je prepozno: ako vračitelj Boga ne pozna in od njega ne zine in pa še izvedo, da mora krava od hiše, če zdravitelj k hiši pride«.

Slomšek je zlasti stvaril pred pretiranim pitjem alkohola. Knjiga Čujte, čujte, kaj žganje dela! Prigodba žalostna in vesela za Slovence (1847). Knjiga nosi na čelu pripombo: poslovenil F. G. (Felicijan Globočnik). Podpis: vaš znani prijatelj Ljubomir (psevdonim Slomška). Knjiga je Slomškov prevod. V izvodu, ki ga hrani NUK, je z roko napisan avtor Zschocke Heinrich.

Že ob nastopu škofovske službe je svaril: »Varujte se kužnega žganja, ki ga slepi ljudje kot vodo pijejo, dušo zalijejo in truplo zažgejo. Taka pijača gladko teče, poslednjič pa pikne kot gad«.

In gostilničarjem: Gostom naj strežejo štiri sestre: prijaznost, ne siliti preveč, da bi za vino dajali, ljuba snažnost, pravica in bogaboječnost. »Lahko se pijanec biti navadiš, težko odvadiš«.

Dragoceno knjigo dr Antona Prijatelja: »Bog daj zdravje!« v branje priporočam zlasti vsem, ki jih zanima zgodovina medicine, zdravnikom, medicinskim sestram in drugim izobražencem.

Prim. dr. Franc Štolfa

INFORMACIJSKI SISTEM PATRONAŽNE ZDRAVSTVENE NEGE

Knjiga *Informacijski sistem patronažne zdravstvene nege*, ki sta jo uredila prof. dr. Vladislav Rajkovič in dr. Olga Šušteršič, je izšla pri Založbi Moderna organizacija v okviru Fakultete za organizacijske vede Kranj. Knjigo so recenzirali prof. dr. Jože Florjančič, Angela Hajdinjak, prof. dr. Miroljub Kljajič in mag. Marija Zaletel. Vsebino in namen knjige je prof. dr. Božo Kralj v predgovoru predstavil tako:

»Knjiga ‚Informacijski sistem patronažne zdravstvene nege‘ je prvo celostno delo na tem področju zdravstvene nege v Sloveniji. Potrebe po pregledni, sistematski knjigi, ki vključuje celotno znanje in novosti v patronažni zdravstveni negi so se pokazale na pedagoškem in na praktičnem področju – to je prenosu in uveljavljanju tega znanja v praksi.

Knjiga je pregledno urejena – opisuje zdravstveno nego, patronažno zdravstveno varstvo, mednarodno klasifikacijo prakse zdravstvene nege ter informacijski sistem patronažne zdravstvene nege. Sistematska obravnava vseh poglavij zdravstvene nege knjigo opredeljuje kot učbenik.

Poglobljeno poglavje *Informacijski sistem patronažne zdravstvene nege* podaja široko interdisciplinarno teoretično in praktično znanje avtorjev: o teoriji in praksi zdravstvene nege, o organizaciji informatike in računalništva in o zagotavljanju kakovosti. Prednost tega učbenika je v hitrem prenosu teoretskih ugotovitev v prakso. Knjiga je nastala v sodelovanju med Univerzo v Mariboru Fakultete za organizacijske vede in Univerzo v Ljubljani Visoke šole za zdravstvo in izhaja iz rezultatov mednarodnega projekta INCO COPERNICUS: Cooperative Research in Information Infrastructure.

Čeprav knjiga obravnava zdravstveno nego kot celoto, sta poudarjena informacijski sistem in dokumentacija. To področje, ki je v zdravstvu pogosto zanemarjeno, je osnova za ugotavljanje stanja zdravstvene službe, njene uspešnosti in primerljivosti. Brez dobrega informacijskega sistema namreč ne moremo doseči napredka v zdravstvu in vzpostaviti učinkovitega zdravstvenega sistema.

Učbenik bo omogočil enotno delo na področju patronažne zdravstvene nege in njeno primerljivost v Sloveniji in z drugimi državami Evrope. Pomembno se mi zdi, da bo ta učbenik oziroma priročnik, ko se bo uveljavil v praksi, dal nov zagon patronažni službi in vplival na njeno ureditev na vseh strokovnih področjih. Upam, da bo učbenik dal tudi načrtovalcem zdravstva in zdravstvenim delavcem vzpodbudo za uveljavljanje patronažne zdravstvene službe – za katero smo bili v skrbeh – prav v času reorganizacije slovenskega zdravstva. Slovenski narod – starajoči se narod, ki se sooča z novimi zdravstvenimi in socialnimi problemi, potrebuje patronažno zdravstveno službo v najširšem pomenu te besede. Potrebuje patronažno zdravstveno službo, ki bo vplivala na zdravje naroda in ga vzdrževala, spodbujala preventivne ukrepe in končno vplivala tudi na rodnost v Sloveniji. S temi željami želim učbeniku uspešno pedagoško pot in uveljavljanje v praksi v korist naših varovancev.«

Knjigo *Informacijski sistem patronažne zdravstvene nege* lahko naročite pri Založbi Moderna organizacija, Kidričeva 55a, 4000 Kranj.

Dr. Olga Šušteršič
Visoka šola za zdravstvo
Poljanska 26a